pamatais esančio medinio rostverko paimti medienos pavyzdžių ir juos datuoti. Rostverkui naudoti medžiai datuoti 1552–1553 m.

Į V nuo M3 rastos dar vieno ikigotikinio statinio M40 liekanos. Į V nuo I ir K rūsių esantys rūsiai S ir X greičiausiai yra latrinos, naudotos XVI a. pabaigoje – XVII a. I pusėje.

Sprendžiant pagal paskutinius tyrimus, galima manyti, kad V korpuso P dalis (virš rūsių H ir I) statyta kartu su rūsiais Y, S ir X, esančiais tarp Arkikatedros ir V korpuso. Tikslaus atsakymo į klausimą, kada vyko ši statyba, dar nėra. Architektai mato du statybos etapus XV a. pabaigoje – XVI a. viduryje. Archeologai statybos pradžią sietų su XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. Ši statyba galėjo vykti kartu su Šv. Kazimiero koplyčios statybomis.

VILNIUS LOWER CASTLE, WESTERN BLOCK OF THE SOVEREIGNS' PALACE

In 2004 investigations of the Western Block of the Sovereigns' Palace and its vicinity was continued. The cellars themselves were investigated in 1994–1995; nevertheless many sites required further investigation. They covered an area of about 2000 m^2. During the investigation about 2600 finds were collected, among them about 50 coins and seal tags. The cellars I and H were investigated, research of the cellars X and S was finished, and the top of the long cellar vault (Y) was excavated. The cellars were built in different periods varying from the late 15th to the early 17th century.

PASTATO KAUNE, PILIES G. 12, ARCHEOLOGINIAI TYRINĖJIMAI

Algirdas ŽALNIERIUS

Tyrinėtas pastatas stovi Kauno senamiesčio 46 kvartalo V dalyje – labai svarbioje tiek istoriniu, tiek archeologiniu požiūriu Kauno senamiesčio vietoje, prie XX a. viduryje naujai suformuoto Kauno pilies gynybinio griovio R šlaito krašto. 1994–1996 m. tyrinėjant pilį buvo nustatytas tikrasis gynybinio griovio plotis ir nuolydžiai PR piliavietės dalyje prie Papilio gatvės, rasti XVI a. bastėjos statybos metu atlikti gynybinio griovio sutvirtinimai, labai stambių lauko riedulių grindiniai ir kiti fortifikaciniai įrengimai. Todėl pastato rekonstrukcijos metu kasamo rūsio ir pastato kiemo archeologiniai tyrinėjimai suteikė galimybę papildyti jau turimas žinias apie Kauno pilies fortifikacinių įrengimų raidą ir pasikeitimus, vykusius po antros mūrinės pilies pastatymo XV a. pradžioje.

Išsamūs istoriniai tyrinėjimai apie senamiesčio 46 kv., kuriame stovi tyrinėtas pastatas, nėra atlikti, o turimos žinios labai fragmentiškos. Aišku viena, kad tyrinėtas pastatas stovėjo ne miestui, o karaliui priklausiusioje žemėje. Kvartalą ribojančios A. Jakšto ir Pilies gatvės yra vienos seniausių Kauno gatvių, susiformavusios jau XV a. Pilies gatvės V dalis iki XIX a. vidurio buvo Raguvos gatvės tęsinys ir jungė parapinę bažnyčią su pilimi. Karališkoji jurzdika XVIII a. pabaigoje suskirstyta sklypais, kuriuose statyti menkaverčiai mediniai statiniai. V pusėje esantis pilies griovys buvo pradėtas užpylinėti iš miesto ir karaliaus dvaro vežamomis šiukšlėmis jau XVI a. pradžioje, o kvartalo Š dalį beveik iki pat pastato Pilies g. 12 sklypo Š ribos nuplovė Neris. Žydas Zalkinas Vaišvydovskis 1901 m. į R nuo tyrinėto pastato sklypo esančioje valdoje pastatė mūrinį dviaukštį namą (A. Jakšto

g. 10). Tarpukaryje sklypas Pilies g. 12 priklausė dailininkui J. Mackevičiui. Pagal architekto M. Songailos sumanymą ir inžinieriaus J. Dubausko projektą 1933 m. buvo pastatytas dabar stovintis vieno aukšto mūrinis pastatas su rūsiu po Š dalimi.

Archeologiniai tyrinėjimai buvo atliekami pastato P dalyje, kur buvo kasamas 45 m^2 ploto rūsys. Pirminis nesuardytas žemės paviršius buvo rastas 2,3 m gylyje tik rūsio patalpos PR kampe. Geologinius sluoksnius sudaro oksiduotas priesmėlis, žemiau – vidutinės frakcijos žvyras. Virš pirminio žemės paviršiaus yra apie 25–30 cm storio pilkai rusvos žemės sluoksnis, priskirtinas neįtvirtintai gyvenvietei, egzistavusiai gerokai anksčiau, negu buvo pastatyta pirmoji Kauno pilis, ir pagal ankstesnių pilies tyrinėjimų duomenis datuojamai X–XII a. Nuo šio sluoksnio paviršiaus buvo pradėtas kasti Kauno pilies gynybinis griovys, iš kurio iškastas ir paskleistas žvyro sluoksnis siekia 90 cm. Kasant gynybinį griovį į V pusę buvo pasigilinta tik per 1,4 m nuo buvusio paviršiaus, o tikrasis R gynybinio griovio šlaito nuolydis yra už pastato V pamato.

Pradėjus užpylinėti gynybinį griovį iki mūsų dienų susidarė 3–3,4 m storio kultūrinių sluoksnių klodas, susidedantis iš įvairios struktūros sluoksnių. Virš natūralaus žvyro supiltas iki 30 cm storio priesmėlio ir pilkos žemės sluoksnis bei iki 80 cm storio griuvenų, maišytos pilkos žemės, priesmėlio sluoksnis. Juos dengia 25–40 cm storio molio ir griuvenų sluoksnis. Jame gausu įvairaus dydžio lauko riedulių. Viršutinių pilkos žemės sluoksnių bendras storis yra apie 1,6 m. Juose daug smulkių plytų duženų ir kalkių skiedinio trupinių.

Apatiniuose sluoksniuose buvo surasta plokštinių žaliai glazūruotų koklių ir buitinės keramikos šukių, datuotinų XVII a. viduriu – antraja puse ir rodančių, kad tuo metu tyrinėtoje vietoje buvo pradėtas užpylinėti pilies gy-

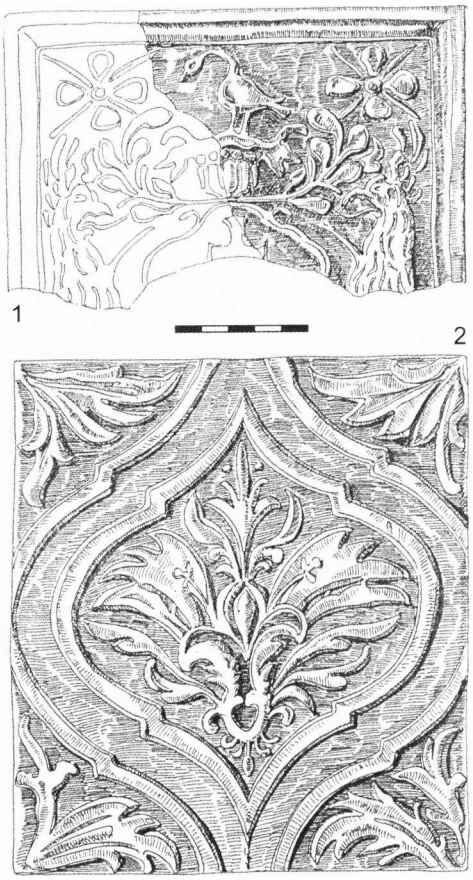

51 pav. Kauno pilis. Plokštiniai XVII a. pirmos pusės kokliai. *V. Trečiokienės pieš.*

Fig. 51. Kaunas Castle. Flat stove-tiles of the first half of the 17th century.

nybinis griovys. Išskirtinis yra žaliai glazūruotas herbinis koklis. Herbinį skydą iš abiejų pusių laiko grifonai, virš skydo šalmo, puošto stilizuotais augalais, pavaizduota gulbė. Išlikusioje herbinio skydo viršutinėje centrinėje dalyje yra pavaizduotas Maltos (?) kryžius. Iš išlikusios dalies nustatyti, kam priklausė herbas, negalima (51:1 pav.). Kiti kokliai puošti stilizuotu augaliniu ir augaliniu–zoomorfiniu

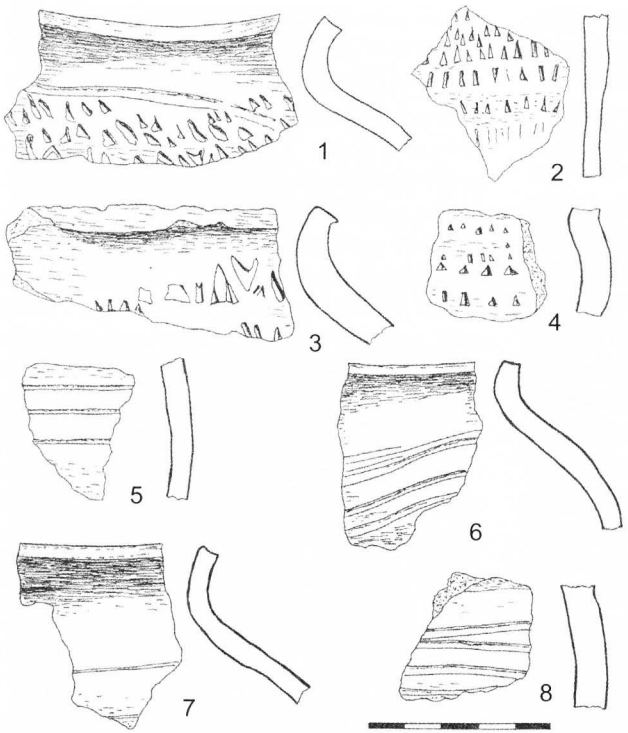

52 pav. Kaunas. XIV–XV a. virimo puodų šukės. *V. Trečiokienės pieš.*

Fig. 52. Kaunas. Shards of cooking pots of the 14th–15th century.

ornamentu. Viršutiniuose sluoksniuose rastos buitinės keramikos šukės datuotinos XIX a.

Pagal radinius fiksuoti gynybinio griovio užpylimai datuoti XVII–XVIII a. Viršutiniai pilkos žemės sluoksniai pagal rastas buitinės keramikos šukes buvo supilti XIX–XX a.

Gilinant jau buvusį po pastato Š dalimi rūsį, žemiau buvusių grindų beveik visoje patalpoje rastas tik natūralus žvyras. Tik rūsio PV kampe apie 3 m^2 plote rasti permaišyti su griuvenomis ir pilka žeme žvyro sluoksniai, besileidžiantys V kryptimi. Tai besisukančio V kryptimi gynybinio griovio R šlaito kraštas.

Pastato kieme kultūrinių sluoksnių pjūviai buvo užfiksuoti buvusios sklypo V ir Š tvoros pamatų ir rekonstruojamų inžinerinių komunikacijų vietose. Iš viso buvo užfiksuoti 7 kultūrinių sluoksnių pjūviai, kurių bendras ilgis yra 92 m. Pastato kieme daugelyje vietų kultūriniai sluoksniai suardyti tiesiant magistralines šilumos tiekimo, vandentiekio, kanalizacijos trasas. Visame pastato kieme susiklostė gana vienodas 1,9–2,05 m storio kultūrinių sluoksnių klodas. Virš pirminio žemės paviršiaus, kurį sudaro oksiduotas rudos spalvos aliuvinis priesmėlis, yra susidaręs apie 20–25 cm storio pilkai rusvos žemės sluoksnis, neturintis aiškios ribos. Jame pastebėta retų, smulkių degėsiukų pėdsakų. Tai Kauno piliavietėje iki pirmosios pilies pastatymo buvusios gyvenvietės ar ariamos dirvos sluoksnis, kuris pagal pilies tyrinėjimų metu rastus radinius datuojamas X–XII a.

Prie pastato R sienos sluoksnio paviršiuje aptikti apie 3,3 m skersmens laužo pėdsakai. Laužavietėje susidarė 2–3 cm storio degėsių sluoksnis. Sprendžiant iš medžio anglių, čia buvo deginti lapuočiai – greičiausiai ąžuolas ar uosis. Laužo būta didelio, bet jis degė neilgai, nes žemė po juo neperdegusi ir nepakeitusi spalvos. Laužas degintas prieš kasant pirmosios pilies R gynybinį griovį, nes virš jo užpiltas iš gynybinio griovio iškastas žvyro sluoksnis. Degėsiuose rasta tik viena virimo puodo sienelių šukė, puošta lygiagrečiais įbraukimais (52:1 pav.). Degėsių sluoksnį reiktų susieti su pirmos pilies statybos pradžia.

Virš neįtvirtintos gyvenvietės sluoksnio supiltas nuo 40 iki 80 cm storio žvyro sluoksnis, iškastas iš Kauno pilies R gynybinio grio-

vio. Šio žvyro sluoksnis storesnis arčiau gynybinio griovio, į R jis plonėja. Supilto žvyro sluoksnį kiemo centrinėje dalyje į dvi dalis skiria kelių cm storio pilkos žemės ar sunykusios velėnos sluoksnelis. Apatinėje sluoksnio dalyje (ji apie 30 cm storio) supiltas šviesus vidutinės frakcijos žvyras. Viršutinėje dalyje žvyras oksiduotas, jame pastebima žymi molio priemaiša. Atrodytų, kad apatinis žvyro sluoksnis buvo supiltas kasant pirmos Kauno pilies gynybinį griovį, o viršutinis žvyro sluoksnis atsirado antros pilies statybos metu, gilinant ar platinant R griovį. Žvyro ir molio sluoksnyje rastos virimo puodų šukės, nulipdytos iš molio su grūsto akmens kristalų priemaiša. Šukių sienelės puoštos horizontaliais įbraukimais, štampuotų keturkampių duobelių, trikampių įkartėlių eilėmis, banguotomis ir lygiagrečiomis linijomis. Puodų šukės su štampuotu ornamentu priskirtinos pirmosios pilies laikotarpiui, šukės su banguotų ir lygiagrečių linijų ornamentu datuotinos XIV a. pabaiga – XV a. pradžia (52 pav.).

Virš žvyro yra susiklostęs 50–95 cm tamsiai pilko juodžemio sluoksnis. Jis ploniausias kiemo V dalyje, prie pastato R ir Š sienos. Čia jo storis yra apie 50 cm. ŠR kiemo dalyje tamsiai pilko juodžemio sluoksnio storis siekia apie 95 cm. Šio sluoksnio apatinėje dalyje beveik nesimato plytų nuoskalų ir kalkių skiedinio trupinių, tuo tarpu viršutinėje dalyje gausu įvairaus dydžio plytų nuoskalų ir kalkių skiedinio trupinių. Sluoksnio stratigrafija rodytų, kad apatinė jo dalis klostėsi aplinkoje stovint tik mediniams pastatams. Sluoksnio apatinėje dalyje rastos indų šukės priklauso virimo puodams, nulipdytiems iš molio masės su smulkiais grūsto akmens kristalais. Pakraštėliai atversti į išorę, įvairiai profiliuoti, sienelės nepuoštos. Ten pat rasta ir žiestų, redukcinėje aplinkoje išdegtų indų šukių. Tik dvi indų šukės glazūruotos žalia ir ruda glazūra. Buitinė keramika datuotina XV a. antraja puse – XVI a. pradžia.

Sluoksnio viršutinėje dalyje rasta plokštinių koklių ir oksidacinėje aplinkoje degtų bei glazūruotų indų, ąsočio, lėkščių, dubens šukių. Plokštiniai kokliai neglazūruoti ir glazūruoti žaliai, puošti stilizuotu augaliniu ornamentu, angelų figūromis. Indai žiesti, degti oksidacinėje aplinkoje, glazūruoti žalia ir ruda įvairių atspalvių glazūra. Tik viena dubens šukė degta redukcinėje aplinkoje. Plokštiniai kokliai ir indų fragmentai, rasti sluoksnio viršutinėje dalyje, datuotini XVII–XVIII a.

Ties sklypo P riba nuo juodžemio sluoksnio paviršiaus užfiksuotas P kryptimi besileidžiantis duobės ar pažemėjimo šlaitas. Buvęs žemės paviršius nusileidžia P kryptimi apie 1,4 m. Susidariusi duobė ar daubelė užpilta pilko juodžemio ir apdegusio žvyro sluoksniu, kuriame pastebėti nuo karščio perdegę ir aptrupėję iki 10–15 cm skersmens lauko riedulliai. Sluoksniai klostėsi XVIII–XX a.

Pilies gatvės vietoje kultūriniai sluoksniai iki 1,2–1,6 m gylio daugelyje vietų yra suardyti tiesiant įvairias komunikacijas. Prie pastatų Pilies g. 10–13 kultūrinių sluoksnių klodo apačioje išliko tokie patys kaip ir pastato Pilies 12 kieme neįtvirtintos gyvenvietės ir iš pilies griovio iškasto žvyro sluoksniai.

Arčiau pilies griovio pirminis žemės paviršius žemėja V link, nebėra žvyro sluoksnio. Ties pastato Pilies g. 12 PV kampu pirminis žemės paviršius apie 45° kampu leidžiasi V link. Atrodytų, kad tai R pilies gynybinio griovio šlaito viršus.

Šioje pjūvio dalyje virš pirminio oksiduoto priesmėlio yra susidaręs apie 20–40 cm storio pilkos žemės, smulkių griuvenų, žvyro ir smulkių akmenukų mišinio sluoksnis, primenantis gatvės ar kelio sluoksnį. Atrodytų, kad tai kelio į pilį sluoksnis, kuriam formuojantis buvo nutryptas ir nuplautas į pilies gynybinį

griovį čia buvęs žvyro sluoksnis ir susidarė daubelė, besileidžianti į griovį. Kelio sluoksnio radiniai daubelėje datuojami nuo XV a. pabaigos iki XVIII a. Ar senesni radiniai pateko į kelio sluoksnį atsitiktinai, ar keliavietė egzistavo nuo XV a., šiuo metu sunku pasakyti.

Viršutiniai pilko juodžemio, žvyro, statybinių griuvenų sluoksniai daubelėje buvo supilti XVIII–XX a.

ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS IN KAUNAS AT THE PILIES STREET 12

The investigated building is located in the old town of Kaunas at the site of archaeological importance at the eastern edge of the fosse of the Kaunas Castle which was newly formed in the 20th century. Investigations of the cellar having an area of 45 m^2 revealed a fragment of the Kaunas Castle fosse. Its filling, which was up to 3.4 m thick, contained constructional rubbles, flat stove-tiles covered with green glaze and household pottery shards datable to the middle and the second half of the 17th century. The lower layer of gravel contained potshards decorated with horizontal brushes, stamped rectangular hacks, triangular dents in lines, wavy and parallel lines. The potshards with stamped ornaments should be attributed to the first stage of the castle existence, whereas the potshards with wavy and parallel lines ornaments are datable to the late 14th – early 15th century.

PLATELIŲ PILIAVIETĖ PILIES SALOJE

Vladas ŽULKUS

Platelių piliavietė (Pilies sala) yra saugoma kaip archeologijos paminklas (A 809P). 2001 m. salos R krašte, žemiausioje salos vietoje, savotiškame pusiasalyje tarp ežero ir pelkės saloje, aptiktos gynybinio pobūdžio statinių liekanos. Vieta tyrinėta 2002–2003 m. (žr. *ATL 2002 metais,* V., 2002, p. 158–159; *ATL 2003 metais,* V., 2005, p. 158–159). 2004 m. ekspediciją organizavo BRIAI. Atodangas matavo autorius ir magistrantė Sigita Bagužaitė. Prieš kasinėjant plotų ir perkasų vietos buvo žvalgytos metalo detektoriumi. Ekspediciją rėmė Žemaitijos nacionalinis parkas.

2004 m. iš viso buvo ištirta 57,5 m^2 (plotas 5 – 55,5 m^2, perkasa 6A – 2 m^2).

Plotas 5 buvo salos R dalyje, nedidelėje aikštelėje, kurią R riboja iki 3 m aukščio salos krantas, ŠR nužemėjantis iki vandens lygio, PV pusėje – natūralus pylimas, o Š ir ŠV pusėse – tvenkinys. Plotas 5 buvo prijungtas prie 2003 m. perkasos 6 Š sienelės.

Plote 5, 40–50 cm gylyje, ant įžeminio priemolio buvo atidengti akmeniniai pamatai, nesurišti skiediniu (P dalyje) ir atskiri akmenys bei plytgaliai likusiame plote. Akmenys nedideli, 10x15; 15x20, rečiau iki 50 cm dydžio. Akmeniniai pamatai su plytomis aptikti ploto P dalyje. Ežero pašlaitėje buvo atidengti akmenų pamatai statmenai ežero krantui, t. y. R–V kryptimi. Jie nutrūko ežero šlaite – buvo nuplauti vandens. Pamatai buvo 90–95 cm pločio, sudėti iš keturių akmenų eilių, bet išlikę tik vienu sluoksniu. Pamatai atidengti 3,2 m ilgyje. Šalia akmeninių pamatų stulpaviečių dėmių nebuvo pastebėta. Akmenų pamatai po tyrimų nebuvo ardomi. Pamatų PR dalyje vietoje akmenų buvo padėtos trys plytos. Plytgalių buvo ir pamatų vidiniame kampe. Plytų